

EUROPAS FLERSPRÅKIGHET - I DAG OCH I GÅR

Foto: Carl Undéhn

Majoriteten av jordens befolkning växer upp i en flerspråkig miljö. Här i Europa är idén om ett nationalspråk ändå stark. Men återspeglar det verkligheten?

När du reser genom Europa kan det vara svårt att märka när du lämnar ett land och kommer in i ett annat. Gränserna är till stor del utsuddade och ett av få tecken som märks är att skyltar plötsligt är skrivna på ett annat språk.

För de flesta länder har ju också ett eget språk enligt mottot "Ett land, ett språk".

Eller?

Officiellt finns det 24 språk inom EU. Men totalt talas över 200 språk och kontinentens språksituation har aldrig varit så varierad som idag. Migration har gjort att långväga språk idag är ett naturligt inslag av vardagen i nästan varje hörn av Europa. Vad som kanske upplevs som en förändring är på många sätt snarare fortsättning på hur det alltid sett ut. Bara med nya inslag i form av nya språk.

Den språkpolitiska idén om "ett land, ett språk" är historiskt sett ny. Den uppstod först på 1800-talet i spåren av det som då var ytterligare ny idé: nationalstaten. Just språket har sedan dess setts som ett av de viktigaste instrumenten för att ena människor inom ett lands gränser. Men också för den egna identiteten är språket ett mäktigt instrument. Både för att känna samhörighet och avgränsning mot något främmande.

Att peka på språket är alltså ett smidigt sätt att få lyssnarnas uppmärksamhet. Det är ju något vi alla använder i vår vardag och har en relation till. Den som vill kan ge språket större egenskaper än det som ett kommunikationsmedel och brobyggare mellan människor. Det kan då i stället bli just det som skiljer oss åt.

När filosofen Johann Gottlieb Fichte med sina föreläsningar "Tal till den tyska nationen" ville väcka känslor mot Napoleon 1807 spelade språket en viktig punkt. Innehållet lyfts gärna fram av nationalisterna och Fichte argumenterade för att det är de speciella karaktärsdragen i språket som förenar tyskarna.

Då hade idén om "ett land, ett språk" fått fäste genom nationalismens uppkomst i svallvågorna av franska revolutionen några decennier tidigare. Just den stärkte också det franska språkets ställning på bekostnad av landets lokala minoritetsspråk. Något som lever kvar än idag i landets grundlag som endast erkänner franska som nationellt språk.

Ändå har Frankrike alltid bjudit på en stor mångfald med flera regionala språk. Förutom mindre språk som bretonska, baskiska och katalanska talar över tio procent, eller omkring sju miljoner fransmän, någon form av occitanska. Och i Alsace i östra Frankrike sammanflätas den språkliga historien med den politiska bättre än kanske någon annanstans.

På grund av krig mellan det då nybildade Tyskland och Frankrike bytte området nationell tillhörighet inte mindre än fyra gånger mellan 1870 och 1945. Men oavsett om regionen kallades Alsace och styrdes från Paris eller Elsass och styrdes från Berlin fortsatte befolkningen att tala som de alltid gjort – nämligen elsassiska.

Efter första världskriget kunde endast tre procent av invånarna där tala franska. När regionen åter blev fransk efter andra världskriget förändrades däremot saken. En aktiv fransk språkpolitik och det faktum att elsassiska kom att förknippas med de tyska ockupanterna gjorde att språket hamnade i skymundan.

Men inte heller Sverige, ett land som länge varit förskonat från krig och där gränserna varit relativt intakta under lång tid, kan visa upp så en homogen språkhistoria som de flesta tror. Samiska har alltid talats inom det som idag är Sverige, liksom finska. Lågtyskans inflytande över det svenska språket är enorm och Hansans makt gjorde de flesta svenska kuststäder till tvåspråkiga under medeltiden.

Exempel på flera språk inom länders gränser kan med andra ord hittas i de flesta europeiska länder. Vidgar vi blicken till andra kontinenter ökar också den språkliga variationen.

Mer än hälften av jordens befolkning växer upp med mer än ett språk som modersmål, ibland flera. På första plats i listan över länder med flest officiella språk hittas Zimbabwe med inte mindre än 16 stycken. I andra länder med ett stort antal officiella språk, som Indien och Sydafrika, finns också betydligt fler språk än de som har officiell status.

Språklig mångfald innebär inte att alla är eller måste vara flytande på flera språk. Ofta används i stället olika språk för olika situationer i vardagen. Det kan vara svårt att ta till sig för en person uppvuxen i dagens Europa där nationella språk spelar en huvudroll.

Men ett geografiskt nära exempel kan hämtas från det lilla och flerspråkiga landet Luxemburg med franska, tyska och luxemburgiska som officiella språk. Där har det länge varit en oskriven regel att franska är språket som används i kommunikation med myndigheter. Som ett osynligt kontrakt har alla enats om ”att det är så” – och då är det så. Huvudsaken är ju att det fungerar.

Tanken om ”ett land, ett språk” är alltså i mycket en europeisk idé. Och inte heller här återspeglar det vare sig historien eller dagens verklighet.

Mer om författaren:

Carl Undéhn är svensk frilansjournalist boende i Hamburg. Han har bland annat skrivit flera reportage om situationen för olika minoritetsspråk i europeiska länder för magasinet Språktidningen.

Copyright: Goethe-Institut Schweden

dela

tweeta

» Information om datasäkerhet

Skriv ut artikel

UPP ↗